

Bảo tồn và phát huy giá trị đa dạng sinh học ở Vườn quốc gia Chitwan - Nepal

NGUYỄN THỊ HOA

Trường Đại học TN&MT Hà Nội

Vườn quốc gia (VQG) Chitwan nằm ở chân của dãy Himalaya, là một trong số rất ít di tích còn lại không bị ảnh hưởng từ việc mở rộng diện tích các quốc gia như Ấn Độ và Nepal. Nơi đây có một thảm thực vật đặc biệt phong phú cùng thế giới động vật đa dạng với nhiều giống quý hiếm như hổ Bengal, tê giác 1 sừng...

KHU VỰC CÓ GIÁ TRỊ ĐA DẠNG SINH HỌC CAO

VQG Chitwan được thành lập năm 1973 và là Công viên quốc gia đầu tiên của Nepal, trước đây gọi là VQG Hoàng gia Chitwan, kéo dài qua 4 huyện: Chitwan, Nawalparasi, Parsa, Makwanpur. Năm 1996, diện tích của Chitwan là 75.000 ha, bao gồm đất tư nhân, rừng, hồ... Đến năm 2003, Chính phủ đã quy hoạch thêm 1 vùng đệm với mục đích bảo vệ Công viên, từ đó tổng diện tích VQG tăng lên 93.200 ha.

Diện tích rừng trong Chitwan chiếm tới 60% tổng diện tích toàn bộ VQG, vùng đệm bảo vệ lại là một vùng rừng ngập mặn với hệ thực vật phong phú. Bên cạnh diện tích rừng và rừng ngập mặn, trong khu vực công viên còn một phần dành cho trồng trọt gồm hệ thống các ruộng bậc thang được hình thành từ đá và bùn qua nhiều năm mưa bão, lũ lụt. VQG có thảm thực vật đặc trưng của đồng bằng nội lục Terai là rừng lá rộng cận nhiệt đới Himalaya với sự xuất hiện chủ yếu của những cây sala (chiếm 70%) diện tích. Các khu vực rừng sala thuần khiết nhất nằm tại vùng đất thấp, có thể thoát nước tốt. Dọc theo mặt phía Nam của Churia, sala xen lẫn với thông Chir. Trên sườn phía Bắc, sala phát triển cùng với các loài cây bụi và có hoa như bàng hôi, hồng mộc Bắc Ấn Độ, táo voi; một số loại cây dây leo thuộc chi trinh đằng.

Các kiểu thảm thực vật trong VQG Chitwan là nhà của hơn 700 loài ĐVHĐ, một số loài bướm và côn trùng chưa được thống kê đầy đủ. Những loài bò sát ngoài rắn hổ mang chúa và trăn Ấn Độ còn có 17 loài rắn khác, rùa núi vàng, kỳ đà. Tại Chitwan, các nhà khoa học và nhà nghiên cứu động vật cũng tìm thấy sự xuất

hiện của hổ Bengal, đây được cho là nơi duy nhất trên thế giới còn tồn tại loài hổ này. Bên cạnh đó, khoảng 400 cá thể tê giác châu Á quý hiếm cũng được tìm thấy tại đây. Những con tê giác này có trọng lượng lớn thứ 2 trên thế giới, chỉ xếp sau tê giác 1 sừng của VQG Kaziranga ở Ấn Độ. Đặc biệt, hệ thống sông Narayani-Rapti cùng phụ lưu và vô số các hồ nước là môi trường sống của 113 loài cá, cá sấu đầm lầy. Đầu những năm 1950, có khoảng 235 cá thể cá sấu Ấn Độ có mặt ở sông Narayani, tuy nhiên, số lượng loài này suy giảm đáng kể và chỉ còn 38 cá thể được ghi nhận vào năm 2003. Mỗi năm, trứng của cá sấu Ấn Độ được thu thập dọc bờ sông để ấp trong Trung tâm của Dự án bảo tồn cá sấu Ấn Độ, nơi chúng được nuôi ít nhất từ 6 - 9 năm, sau đó, đem thả lại sông Narayani-Rapti. Ngoài ra, một số loài động vật quý hiếm khác như gấu, bò tót, báo, chó sói, cây hương, mèo rừng, linh cẩu, chó rừng, lợn rừng, khỉ, rái cá, nhím... cũng chọn VQG Chitwan là nơi sinh sống.

Năm 1984, VQG Chitwan được Tổ chức Khoa học, Giáo dục và Văn hóa của Liên hợp quốc công nhận là Di sản thiên nhiên thế giới theo các tiêu chí: Tiêu chí (vii): Chitwan có phong cảnh hùng vĩ, bao phủ bởi một thảm thực vật tươi tốt. Những con sông, vùng hồ và vùng rừng đã thay đổi để làm cho cảnh quan của Chitwan trở thành một trong những vùng đất đẹp nhất tại Nepal. Nằm trong lưu vực sông và

thung lũng, cộng thêm hệ thống rừng, rừng ngập mặn đã khiến VQG trở thành địa điểm có thảm thực vật đa dạng, thế giới động vật phong phú. Bên cạnh đó, các hệ thống ruộng bậc thang và đời sống của cư dân bản địa tại đây cũng góp phần làm nên nét đa dạng, đặc sắc của vùng đất huyền bí. Tiêu chí (ix): VQG Chitwan có một hệ sinh thái và thảm thực vật tự nhiên được bảo tồn tốt, ít chịu sự tác động và xâm hại của con người. Tiêu chí (x): Sự kết hợp giữa vùng rừng ngập mặn vốn là vùng đệm của VQG với hệ thống rừng và vùng đồng bằng đã đem lại môi trường sống lý tưởng cho các loài động, thực vật. Ngoài ra, sự xuất hiện của các loài động vật quý hiếm cùng với sự đa dạng của các loài động vật khác cũng làm tăng thêm yếu tố đặc biệt của khu vực này.

TĂNG CƯỜNG CÁC BIỆN PHÁP BẢO VỆ RỪNG TỰ NHIÊN VÀ ĐỘNG VẬT

VQG Chitwan từng là “địa điểm vàng” hoạt động của các tay săn trộm, bởi nơi đây có nhiều loài thú quý hiếm, cộng thêm sự phong phú về thế giới động vật cùng vùng rừng rộng. Chúng thường xuyên săn trộm những loài động vật hoang dã (ĐVHĐ) như hổ, tê giác, voi, báo để lấy sừng, da... và trao đổi ở các khu chợ đen với giá lên đến hàng nghìn USD. Hơn nữa, nạn săn lùng tê giác 1 sừng - một trong những loài nguy cấp nhất trên thế giới, nằm trong Sách đỏ của Liên minh Bảo tồn thiên nhiên quốc tế khiến

▲ Tê giác một sừng ở VQG Chitwan

loài vật này đứng trước nguy cơ tuyệt chủng và bị thế giới lên án mạnh mẽ. Năm 1973, con tê giác 1 sừng quý hiếm của Ấn Độ sống tại VQG Chitwan bị chết, kể từ đó, Chính Phủ Nepal đã cử một đội quân đến VQG để bảo vệ và có chính sách xử phạt nghiêm đối với những trường hợp săn bắn trái phép. Từ năm 1980, Chính Phủ cũng ban hành nhiều quy định nghiêm ngặt nhằm bảo vệ vùng tự nhiên, đồng thời, hạn chế nạn săn bắn, khai thác tài nguyên trái phép trong VQG Chitwan.

Nỗ lực bảo tồn ĐVHD tại Nepal thành công nhờ rất nhiều sáng kiến, trong đó phải kể đến các biện pháp cứng rắn chống lại những kẻ săn trộm, hoạt động tình báo và sự phối hợp giữa chính quyền với người dân sống quanh VQG. Lực lượng quân đội cũng đóng vai trò quan trọng trong nỗ lực chống lại nạn săn trộm, thể hiện rõ qua chủ trương điều binh lính phối hợp cùng nhân viên của VQG Chitwan tăng cường giám sát, tuần tra trong các khu rừng. Hơn 1.000 quân lính hoạt động trên 40 địa điểm trong VQG, số còn lại thực hiện tuần tra sâu trong rừng. Theo kết quả điều tra của Bộ Công viên Quốc gia và Bảo tồn Thiên nhiên Nepal, vào năm 2011, số lượng tê giác tại Chitwan tăng hơn 500 con, không có con nào bị chết; năm 2012, chỉ một cá thể bị bắn chết; khoảng 150 tay săn trộm cùng đồng bọn đã bị kết án và bỏ tù với mức án từ 5 - 15 năm. Đặc biệt, những năm gần đây, công tác quản lý vùng đệm VQG Chitwan với chính sách cải thiện sinh kế và bảo tồn tài nguyên rừng nguyên sinh, để người dân cùng tham gia quản lý rừng, được

thụ hưởng lợi ích từ chương trình lâm nghiệp, dịch vụ và cho thuê tài sản của cộng đồng. Ngoài ra, việc xây dựng hương ước giữa người dân với chính quyền địa phương cũng đã tạo nên một thiết chế vững vàng trong công tác quản lý tài nguyên, kiểm soát các hoạt động sinh kế, người dân xây dựng các quy định và chính người dân tự bảo vệ tài sản của họ. Ở khía cạnh khác, tại thung lũng Madi, trong vùng đệm phía Nam của VQG Chitwan, trung bình mỗi năm thu hút hàng nghìn du khách đến thăm, xung đột giữa con người và ĐVHD trong khu vực từng diễn ra, dẫn đến nhiều hậu quả nghiêm trọng, thậm chí là chết người. Hươu và lợn rừng tấn công, phá hoại mùa màng của người dân, những con voi đi lang thang trong làng và những cuộc chạm trán với hổ... Thoạt đầu, người dân không thấy lợi ích gì từ sự bùng nổ du lịch của Nepal và cơ hội việc làm trong thung lũng này. Vào năm 2015, cộng đồng ở đây đã liên hệ với Quỹ ĐVHD thế giới của Nepal (WWF - Nepal) để được giúp

đỡ, hy vọng tìm ra cách ngăn chặn ĐVHD xâm nhập các ngôi làng và cơ hội tăng việc làm trong khu vực. Năm 2017, WWF - Nepal cùng Bộ Ngoại giao - Thương mại Ôxtrâyli (DFAT) tài trợ thông qua Nền tảng đối tác kinh doanh (BPP) và Công ty du lịch toàn cầu Intrepid cùng bắt tay thực hiện Dự án du lịch dựa vào cộng đồng (CBT) ở Shivadwar. Đây cũng được xem là một trong những giải pháp tích cực góp phần phát triển bền vững và bảo vệ tài nguyên thiên nhiên trong VQG Chitwan.

Mặc dù vậy, những tay săn trộm và buôn lậu vẫn đang lợi dụng những người dân nghèo, bao gồm cả người dân sống quanh VQG, gây khó khăn cho lực lượng chức năng trong quá trình thực hiện nhiệm vụ và là mối nguy hiểm đe dọa môi trường tự nhiên của VQG Chitwan. Hiện các tổ chức quốc tế cũng như Quỹ Bảo tồn động vật và thiên nhiên hoang dã thế giới đang tăng cường các biện pháp hỗ trợ Chính phủ Nepal trong việc bảo tồn, phát triển Di sản thiên nhiên này■